

Vladimir Grbić
Dragoljub Todić
Zvonko Brnjas

**Savremene
tendencije
u poljoprivredi
Evropske unije
i problem
navodnjavanja**

Institut za ekonomiku poljoprivrede

**SAVREMENE TENDENCIJE
U POLJOPRIVREDI EVROPSKE UNIJE
I PROBLEM NAVODNJAVANJA**

**Vladimir GRBIĆ
Dragoljub TODIĆ
Zvonko BRNJAS**

Beograd, 2015.

SAVREMENE TENDENCIJE U POLJOPRIVREDI EVROPSKE UNIJE
I PROBLEM NAVODNJAVANJA

Izdavač

Institut za ekonomiku poljoprivrede, Beograd

Za izdavača

Dr Jonela SUBIĆ

Autori

Vladimir GRBIĆ
Dragoljub TODIĆ
Zvonko BRNJAS

Recenzenti

Prof. dr Boža DRAŠKOVIĆ
Prof. dr Milan MILANOVIĆ
Prof. dr Miroslav ANTEVSKI

Komjuterska obrada i dizajn
Snežana VOJKOVIĆ

Tiraž: 150

Štampa

Klasa d.o.o., Beograd

ISBN 978-86-6269-044-9

SADRŽAJ

UVOD	11
I AGRARNA STRUKTURA EVROPSKE UNIJE	13
1.1. Transformacija agrarne strukture: određenje pojma i procesa strukturnih promena	13
1.2. Ukupan ekonomski ambijent	16
1.3. Makroekonomske transformacije	22
1.4. Agrarni resursi i tendencije	26
1.4.1. Poljoprivredno stanovništvo	26
1.4.2. Zemljište	30
1.5. Poljoprivredni prihod, proizvodnja i trgovina	31
1.6. Radna i kapitalna produktivnost	37
1.6.1. Produktivnost rada	38
1.6.2. Visina kapitalnih investicija u poljoprivredi	39
1.7. Transformacije poljoprivrede u zemljama kandidatima	40
II ULOGA AGRARNE POLITIKE U EVROPSKOJ UNIJI	53
2.1. Principi agrarne politike	53
2.1.1. Uvodna razmatranja	53
2.1.2. Elementi agrarne politike	56
2.2. Analiza efikasnosti agrarnih instrumenata	60

2.3. Motivi i ciljevi agrarne politike EU	66
2.4. Osnovni koncept agrarne politike EU	69
2.5. Reforme agrarne politike do 2003. godine	71
2.5.1. Sistem kvota	71
2.5.2. Reforme iz 1992.	72
2.5.3. Agenda 2000.	74
2.6. Reforme agrarne politike EU posle 2003.	76
2.6.1. Tržišne intervencije i direktna plaćanja	77
2.6.2. Programi ruralnog razvoja	84
2.6.3. Nova finansijska rešenja i rezultati	87
III PORODIČNE FARME I KOOPERATIVE U EVROPSKOJ UNIJI	97
3.1. Različite definicije porodičnog poljoprivrednog gazdinstva	97
3.2. Različite definicije porodične poljoprivredne farme u Evropskoj uniji ...	101
3.3. Struktura porodične farme	103
3.4. Kooperative	112
3.4.1. Definicije i principi kooperativa	112
3.4.2 Kooperative u Evropi	113
IV NAVODNJAVANJE U SVETU I EVROPI: STANJE I TENDENCIJE	125
4.1. Navodnjavanje u svetu i u Evropi	125
4.2. Analiza postojećeg stanja u Srbiji i regionu Srem	129
4.3. Osnovni problemi u funkcionisanju sistema obezbeđenja vode za navodnjavanje i izgradnja novih kapaciteta snabdevanja vodom	139

4.4. Funkcije sistema snabdevanja vodom u regionu Srem i stepen iskorišćenja	145
---	-----

**V ANALIZA ODRŽIVOSTI SISTEMA NAVODNJAVANJA
U POLJOPRIVREDI SRBIJE I REGIONU SREM .....** 153

5.1. Indikatori održivosti	153
5.1.1. Značaj i vrste indikatora	154
5.1.2. Indikatori održivog razvoja indentifikovani na projektu navodnjavanja Srema	158
5.2. Održivost Projekta	163
5.3. Predlog naknada za vodu za navodnjavanje koja obezbeđuje održivost projekta	166

**VI PRAVNA I INSTITUCIONALNA ANALIZA SISTEMA
NAVODNJAVANJA U EVROPSKOJ UNIJI I SRBIJI .....** 169

6.1. Uvod	169
6.2. Zakonski i politički okvir	169
6.2.1. Ustavni okvir	172
6.2.2. Nadležnost pojedinih organa državne uprave	173
6.2.3. Ostali organi i organizacije	176
6.2.4. Nadležnost autonomne pokrajine	177
6.2.5. Nadležnost lokalne samouprave	179
6.2.6. Propisi Evropske Unije i međunarodni ugovori u oblasti upravljanja vodama od značaja za aktivnosti u oblasti navodnjavanja	180
6.3. Subjekti sistema upravljanja vodama	189
6.3.1. Nadležnost i subjekti integralnog upravljanja vodama	189
6.3.2. Drugi subjekti upravljanja vodama	190
6.3.3. Subjekti od značaja za utvrđivanje melioracionog područja	190

6.3.4. Ostale odredbe Zakona o vodama koje se odnose na prava i obaveze pojedinih subjekata od značaja za navodnjavanje	191
6.4. Subjekti u oblasti poljoprivrede	194
6.4.1. Uprava za poljoprivredno zemljište	194
6.4.2. Poljoprivredna gazdinstva	194
6.4.3. Agrarni savet	195
6.4.4. Subjekti sistema upravljanja zaštitom životne sredine	197
6.5. Institucionalni okvir – iskustva drugih država	197
6.5.1. Italija	197
6.5.2. Velika Britanija	200
6.5.3. Bugarska, Rumunija i Mađarska	203
6.5.4. Zaključak	208
6.6. Formiranje novih institucija u sektoru vodosnabdevanja na području Projekta	210
VII RURALNI RAZVOJ	227
7.1. Fenomen regionalnih razlika	227
7.2. Ruralna sredina: definicija i podele	230
7.3. Razmere ruralnih regija u Evropskoj uniji	232
7.4. Ekonomska struktura ruralnih područja i tendencije	235
7.5. Neto migracije u EU	237
7.6. Mere ruralnog razvoja	238
Zaključak	243

Spisak tabela i slika

<i>Tabela 1.1.</i> Faze Evropskog rasta 1890–1892	16
<i>Tabela 1. 2.</i> Učešće (%) poljoprivrede u ukupnom bruto društvenom proizvodu i ukupnoj zaposlenosti Evropske unije (15)	22
<i>Tabela 1.3.</i> GDP, ukupno i poljoprivredno stanovništvo u EU–28	28
<i>Tabela 1.4.</i> Stanovništvo i bruto domaći proizvod	29
<i>Tabela 1.5.</i> Kretanje prihoda od poljoprivredne aktivnosti u EU po godišnjoj radnoj jedinici (AWA) (2005=100)	33
<i>Tabela 1.6.</i> Kretanje proizvodnje i bruto dodate vrednosti u članicama EU	34
<i>Tabela 1.7.</i> Struktura agrarne proizvodnje EU–28	35
<i>Tabela 1.8</i> Struktura izvoza i uvoza poljoprivrednih proizvoda	37
<i>Tabela 1.9.</i> GDP u realnim veličinama (godišnji % rasta)	40
<i>Tabela 1.10.</i> Bruto dodata vrednost po glavnim sektorima u 2010 (% učešća u ukupnoj)	41
<i>Tabela 1.11.</i> Zaposlenost po ekonomskoj aktivnosti 2010. (%)	42
<i>Tabela.1.12.</i> Izabrani poljoprivredni proizvodi 2010 (1000 tona)	45
<i>Tabela 1.13.</i> Broj stoke (1000 grla)	45
<i>Tabela 1.14.</i> Raspodela sredstava agrarnog budžeta po merama agrarne politike u 2010. godini	48
<i>Tabela 2.1.</i> Domaći efekti prezentovanih agrarnih instrumenata	65
<i>Tabela 2.2.</i> Budžet ZAPa u periodu 2007–2013. godine	88
<i>Tabela 2.3.</i> Troškovi zajedničke agrarne politike	88
<i>Tabela 2.4.</i> Troškovi zajedničke agrarne politike EU po članicama u 2013. godini	91
<i>Tabela 3.1.</i> Struktura evropskih agrarnih preduzeća	103
<i>Tabela 3.2.</i> Distribucija porodičnih farmi po ukupno obradivim površinama i utrošenoj godišnjoj radnoj jedinici u 2010, godini	105

<i>Tabela 3.3. Struktura porodične farme E-28</i>	107
<i>Tabela 3.4. Struktura farmerske snage</i>	109
<i>Tabela 3.5. Značaj naturalnih farmi u EU</i>	110
<i>Tabela 3.6. Transnacionalne kompanije u Evropi</i>	115
<i>Tabela 3.7. Tržišno učešće kooperativa po sektorima proizvodnje u Evropskoj uniji</i>	116
<i>Tabela 3.8. Finansijska struktura kooperativa u Evropi</i>	119
<i>Tabela 4.1. Navodnjavanje u EU po članicama</i>	127
<i>Tabela 4.2. Navodnjavana površina u Republici Srbiji po regionima, 2011/2012. god</i>	130
<i>Tabela: 4.3. Gazdinstva prema veličini poljoprivrednog zemljišta i navodnjavanim površinama</i>	131
<i>Tabela 4.4. Glavni izvori vode za navodnjavanje</i>	132
<i>Tabela 4.5. Zahvaćene i korišćene vode za navodnjavanje u Republici Srbiji, 2012. godine</i>	133
<i>Tabela 4.6. Sistemi za navodnjavanje na teritoriji Vojvodine, 2014. godine</i>	134
<i>Tabela 4.7. Načini navodnjavanja</i>	135
<i>Tabela 4.8. Generalni projekat predviđa sledeće investicione zahvate na području Srema</i>	137
<i>Tabela 4.9. Finansiranje radova i aktivnosti u vodoprivredi Vojvodine u 2012. godini (u dinarima)</i>	140
<i>Tabela 4.10. Investicije u vodoprivredu</i>	142
<i>Tabela 4.11. Sistemi za navodnjavanje u Sremu</i>	144
<i>Tabela 4.12. Struktura poslovnih prihoda</i>	146
<i>Tabela 4.13. Izgrađeni sistemi za navodnjavanje (ha) na području Srema (anketa, maj 2007.)</i>	148
<i>Tabela 5.1. Ekonomski indikatori projekta, po grupama kultura, ukupno</i>	159
<i>Tabela 5.2. Ekonomski indikatori projekta, po grupama kultura, u 000 dinara po ha</i>	159
<i>Tabela 5.3. Ekonomski indikatori projekta, po grupama kultura, u evrima po ha</i>	159
<i>Tabela 5.4. Neto efekti: ukupni, po 000 RSD po ha, evri po ha</i>	160
<i>Tabela 5.5. Agroekološki indikatori</i>	161

<i>Tabela 5.6.</i> Indeks humanog razvoja	162
<i>Tabela 5.7.</i> Članovi gazdinstva prema broju članova i stalno zaposlenih lica	163
<i>Tabela 5.8.</i> Članovi gazdinstava i stalno zaposleni na gazdinstvu prema intervalima godišnje radne jedinice	164
<i>Tabela 5.9.</i> Članovi gazdinstava i stalno zaposleni na gazdinstvu prema intervalima GRJ	165
<i>Tabela 5.10.</i> Proizvodna struktura poljoprivrednih površina Sremske oblasti pre i posle realizacije projekta	166
<i>Tabela 5.11.</i> Cene koštanja vode po zonama Projekta	167
<i>Tabela 7.1.</i> Važnost ruralnih područja u Evropskoj uniji	232
<i>Tabela 7.2.</i> Važnost ruralnost područja u Evropskoj uniji po članicama	234
<i>Tabela 7.3.</i> Ekonomska struktura ruralnih oblasti po granama/sektorima	235
<i>Tabela 7.4.</i> Promene ekonomske strukture ruralnih oblasti u periodu 2007–2010.	236
<i>Tabela 7.5.</i> Mere ruralnog razvoja u EU 27	238
<i>Slika 1.1.</i> Kretanje BDP u izabranim zemljama	17
<i>Slika 1.2.</i> Kretanje GDP, godina na godinu	20
<i>Slika 1.3.</i> Učešće poljoprivrede u bruto dodatoj vrednosti u EU-27 u periodu 2000–2009.	24
<i>Slika 1.4.</i> Učešće poljoprivrede u zaposlenosti u EU-27 u periodu 2000–2009.	25
<i>Slika 1.5.</i> Učešće poljoprivrede u bruto dodatoj vrednosti	26
<i>Slika 1.6.</i> Učešće bruto dodate vrednosti u poljoprivredi i učešće bruto dodate vrednosti u ukupnoj u EU–27 u periodu 2007–2012.	27
<i>Slika 1.7.</i> Učešće zaposlenosti u poljoprivredi i zaposlenosti u ukupnoj u EU–27 u periodu 2007–2012.	27
<i>Slika 1.8.</i> Razvoj korišćenja poljoprivrednog zemljišta u EU u periodu 1990–2007.	30
<i>Slika 1.9.</i> Poljoprivredni prihodi u EU-27 u periodu 2000–2010. po godišnjoj radnoj jedinici (AWU)	31
<i>Slika 1.10.</i> Poljoprivredni prihodi u EU 27 u periodu 2000–2010 po godišnjoj radnoj jedinici (AWU)	32

<i>Slika 1.11.</i> Struktura izvoza agrarnih proizvoda Evropske unije	36
<i>Slika 1.12.</i> Produktivnost rada u poljoprivredi, prosek 2010–2012. i godišnje stope rasta za period 2007–2012.	38
<i>Slika 1.13.</i> BFK u poljoprivredi, 2010 i njego prosečni godišnji rast u periodu 2005 do 2010.	39
<i>Slika 1.14.</i> Ukupno korišćene poljoprivredne površine (% od ukupnih površina)	43
<i>Slika 1.15.</i> Posedovna struktura zemalja kandidata i EU	44
<i>Slika 1.16.</i> Trgovina poljoprivrednim proizvodima između EU i zemalja kandidata u periodu 1999–2011. u milionima evra	46
<i>Slika 2.1.</i> Regresiranje inputa	62
<i>Slika 2.2.</i> Deficitarno plaćanje	64
<i>Slika 2.3.</i> Procentualni prikaz PPPP i subvencije vezane za specifične proizvode	81
<i>Slika 2.4.</i> Mere ruralnog razvoja po osama, nacionalne i EU subvencije	86
<i>Slika 2.5.</i> Udeo poljoprivrednog u u budžetu EU (%)	87
<i>Slika 2.6.</i> Raspodela troškova budžeta Zajedničke agrarne politike po starim i novim članicama i po primenjenim intervencijama	90
<i>Slika 3.1.</i> Distribucija porodičnih farmi po ukupno obradivim površinama i utrošenoj godišnjoj radnoj jedinici u 2010. godini	104
<i>Slika 3.2.</i> Posedovna stuktura farmi u EU, poljoprivredna površina po farmi	104
<i>Slika 3.3.</i> Učešće kooperativa pojedinih zemlja EU u tržištu poljoprivrednih proizvoda, 2010.	114
<i>Slika 3.4.</i> Tržišno učešće kooperativa, ukupno u EU, po sektorima, 2010	115
<i>Slika 3.5.</i> Učešće kooperativa u tržištu poljoprivrednih proizvoda posmatrano po grupama proizvoda, a mereno u vrednosnim izrazima, 2010.	118
<i>Slika 7.1.</i> Neto migracija po tipu regiona u EU 27, EU15 i EU 12 u % u 2011. godini	237

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

631(4-672EU)“1950/2000”
338.43(4-672EU)
631.67(4-672EU)
631.67(497.11)

ГРБИЋ, Владимир, 1951-
Savremene tendencije u poljoprivredi Evropske unije i problem
navodnjavanja /Vladimir Grbić, Dragoljub Todić, Zvonko
Brnjas. - Beograd :
Institut za ekonomiku poljoprivrede, 2015 (Beograd : Klasa). -
250 str. : tekst, slika ; 25 cm

Tiraž 100. - Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-6269-044-9

1. Тодић, Драгољуб, 1958- [аутор] 2. Брњас, Звонко, 1955-
[аутор]
а) Европска унија - Аграрна политика б) Пољопривреда -
Европска унија
- 1950-2000 с) Наводњавање - Европска унија д)
Наводњавање - Србија
COBISS.SR-ID 219429900

ISBN 978-86-6269-044-9